

Norges interesse er alltid nøytraliteten.

Tønsberg Blad 18/3-1948.
 Den norske utenrikspolitikk bygget på nøytraliteten. Denne blev vernet og verget under forrige verdenskrig. Koht synes også å ha fastholdt nøytralitetsprinsippet så lenge han var utenriksminister. Han vilde begrense konsekvensene av det tyske overfall mest mulig. Derimot synes Trygve Lie i overensstemmelse med sin alltid positive innstilling straks å være gått inn for en sterkere alliansepolitikk med Vestmaktene — senere også med Sovjet. Man kan følge hans politikk, da han med Koht delte den for en utenriksminister tvilsomme egenskap: Trangen til å uttale sig. Man kan si i tide og utide.

Allerede den 15. desember 1940 uttalte han i Britisk kringkasting ifølge gjengivelse i Undersøkelsskommissionens innstilling:

«Dersom vi kom inn i en tysk fastlandsblokk, vilde vi, en sjøferende nasjon, et gammelt Atlanterhavsfolk, bli økonomisk ruinert og vår særpregede norske kultur vilde gå under. Det samarbeide vi trengte, måtte først og fremst ha hånd vestover til de nasjoner, vi fra gammelt av hadde økonomiske forbindelser med, folk som har de samme frihetsstrasjoner som vi og som kjemper for de samme idealer».

Denne tale fant sted, mens Tyskland og Sovjet arbeidet sammen. Den er rettet mot disse to som gjensynlig forutsettes å ville holde sammen videre fremover etter krigen. Den 14. november 1941 — Sovjet var da kommet inn i krigen på de alliertes side — skrev Trygve Lie en artikkel i «Times», hvori han bl. a. uttaler:

«Det norske folk var blitt overbevist om, at nøytralitetspolitikken hadde spilt fallitt» (!) Han går — ifølge Undersøkelsskommissionens innstilling — inn for et sterkt militært og politisk samarbeide med Vestmaktene. Men finner også frem til, at den viktigste basis for et utvidet internasjonalt samarbeide i fremtiden var et vennskapelig forhold mellom Storbritannia, U.S.A., Sovjet og China.

Den 8. mai 1942 får han vedtatt utkast til «Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk». I disse stiller Regjeringen sig meget kjælig til nordisk samarbeide på nøytralitetsbasis. Det heter herom i Undersøkelsskommissionens gjengivelse:

«De nordiske lands strategiske stilling var forskjellig og en blokk mellom Norge, Sverige, Finland og Danmark med felles utenriks- og militær ledelse, vilde ikke være sterk nok til å skape sikkerhet mot angrep fra en stormakt. Den vilde dessuten få sitt tyngdepunkt i Sverige — Finland, og Norge vilde risikere å bli trukket inn i en baltisk politikk, som ikke vilde være i samsvar med våre interesser».

Her synes Trygve Lie å ha vært inne på betraktninger, som har svært lite med virkeligheten å gjøre, — men som kanskje på det tidspunkt kan være falt i Sovjets smak. Noen finsk-baltisk politikk med svensk støtte har aldri vært aktuell, selv ikke i mellomkrigsperioden, da den visselig kunde ha regnet med en viss vesteuropeisk støtte.

Sverige traff sitt valg i 1812, da det for alvor søkte kontakt med tzar Alexander for å sikre Skandinavia som militær enhet med avskrivning av Finland. De baltiske land var avskrevet allerede 100 år tidligere med nederlaget for Carl XII's stormaktsdrømme. Da Finland blev overfalt vinteren 1899—40 forholdt Sverige sig nøytralt, selv om mektige svenske krefter, såvel som sterkt vestorienterte norske, talte, skrev og tildels ofret betydelige beløp for Finlands sak. Det skjedde ut fra det gamle ord: «Det gjelder dig, når naboens hus brenner». Men for en positiv finsk politikk gikk man ikke inn hverken i Sverige eller Norge. Og da Finland gikk til krig sammen med Tyskland mot Sovjet, var såvel Sverige som Norge meget reservert. Norge var dessuten okkupert. Man har i Norge vært tilbøielig til å betone Sveriges politikk snart som tysk-orientert snart som russisk-orientert. Soker man å sette sig inn i den, vil man finne at den utelukkende er svensk orientert. De svenske interesser har ligget mere mot syd og øst enn de norske,

Av
 direktør
LORENTZ VOGT

Men der er her en viss svingning. De vest-svenske distrikter — særlig Gøteborg — spiller en stadig større rolle. Og hvad malmeksporten angår så ligger avsetningen i de vest-tyske distrikter, hvis fremtidige skjebne synes å skulle bli knyttet til Vest-Europa. Men svensk utenrikspolitikk har alltid vært meget sterkere forstandsmessig og mindre følelsesmessig betonet enn norsk. Den er også derfor mere stabil og gir sig mindre højrøstede utslag. En engelsk politiker uttalte engang: «Storbritannia har ingen evige venner og heller ingen evige fiender, — men det har evige interesser». Sveriges interesser har siden storhetstidens slutt konsentrert sig om å bevare sitt landområde og sin handefrihet. Dets interesser har tilsatt nøytralitetspolitikken, og det har lykket det å gjennomføre den.

I London synes Trygve Lies livlige ånd å ha spilt en større rolle enn forenlig med nøktern virkelighetssans. Der har da også tidligere vært tilfelle til en viss kritikk herover i forbindelse med spørsmålet om Sovjetbasen på Svalbard.

Overfor den noe unødige storpolitiske virksomhet i London har «Kretsen» inntatt et mere nøkternt og som det synes mere velovervejet standpunkt. Følgende uttalelse referert i regjeringsmøte 21. juli 1942 har sin interesse. (Undersøkelsskommissionen side 184):

«Det er av stor betydning vesentlig av hensyn til folket hjemme, at Regjeringen ikke på forhånd binder hverken sig selv eller oss altfor sterkt. Vi mener, at det for å oppnå størst mulig enighet om hovedlinjene i vår utenrikspolitikk er ønskelig, at der ikke inngås bindende militære avtaler, før man har hatt anledning til å drøfte og utføre et forberedende og saklig opplysningsarbeide om disse spørsmål, som er av livsviktig interesse. Det må efter vår mening være en forutsetning at Norge ikke er den eneste av de små stater som deltar i et samarbeide av militær natur vedrørende det nordlige Atlanterhav. Såvel Sverige som Holland og Belgia må i allfall være med på dette. Vi bør søke å undgå å komme i noe som helst motsetningsforhold til Sverige, da dette vil gjøre et fremtidig samarbeide i Norden vanskelig. Vi vet at man for tiden i Sverige er stemt for en nordisk nøytralitetspolitikk etter krigen. Denne opfatning finner man også i de svenske kretser, som i første rekke støtter Norge. Vi må i allfall regne med, at man fra svensk side vil ha alvorlige innvendinger mot å gå med på samarbeide vedrørende Atlanterhavet, og vi anser det derfor ønskelig, at den norske regjering ved sin hjemkomst til Norge ikke på forhånd har bundet sig ved å påta sig traktatmessige forpliktelser av militær natur. I de forhandlinger, som nødvendigvis vil måtte optaes med Sverige efter krigen står vi sterkere jo flere vi står sammen».

Denne uttalelse inneholder den forsiktige reservasjon, som var påkrevet. Det er ikke tvil om at «Kretsen» her så riktig. Det haster aldri for en liten nasjon med å ta standpunkt. Da dens offensive kraft er sterkt begrenset, blir forsiktighet dens første dyd.

Trygve Lie fremholdt, at «det norske folk er blitt overbevist om, at nøytralitetspolitikken hadde spilt fallitt». Hvorfor han visste dette om «det norske folk» er uklart. Men nu kommer påstanden frem i en rekke aviser i forbindelse med Bevin-planen. Det påstås at 9. april 1940 spilte nøytralitetspolitikken fallit. Intet kan være uriktigere. Det var forsvarsnihilismen og ikke nøytralitetspolitikken, som spilte fallit.

Hadde vårt forsvar vært londen, hadde vi

aldri oplevet noen 9. april. Hadde vi dertil hatt en avtale med Sverige om felles forsvar av den ubetingede skandinaviske nøytralitet, vilde vi vært dobbelt sikre. Skal man se internasjonalt politisk på situasjonen, kan man gjerne tilføie: Det var vår overdrevne tilbitt til vestmaktene, som viste sig ugrunnet. Fra Gunnar Knudsen: «We trust in the British fleet» til 9. april 1940 går der en ubrutt linje. Men den britiske flåte var oss den 9. april, til liten tryst.

Skandinaviens er, var og forblir enten en politisk-militær enhet — eller et objekt for fremmede krigsoperasjoner. Det var Høiras gamle opfatning. Det bør fremdeles være partiets. Det og det alene forklarer de ofre partiet gjorde for å bevare unionen — ofre så store, at de i høi grad nedsatte partiets muligheter for å vinne forståelse for de konservative idealer på det innenrikspolitiske område. Høiras skaper og ennu idag dets og muligens landets største politikk i slutten av det 19. århundre Emil Stang har i en tale i Stortinget i 1892 med en for ham usedvanlig varme trukket op Unionens aktiva:

«Foreningen med Sverige har sikret oss fred i over 80 år. Den har gitt oss en stilling, som alle innsikterfulle statsmenn Europa over finner å være likefram misundelsesverdige. Den har skaffet oss en geografisk beliggenhet, som har gjort vårt land til noe nær et ørke, der har så få berginger med andre stater, at vi har en sikkerhet mot å komme i krig som få andre stater har. — — — Er denne union sprenget, skal der ikke megen statsklokskap til å kunne se, at forholdene i så henseende (det er sikkerheten mot krig han sikter til) vil være vesentlig forrykket. Der står da to stater ved siden av hverandre, og — der tales om, at de to stater skulde være vennskapeligsinnede stater; men skjær der et brudd på denne måte, skjær der et brudd på grunnlag av en sterk animositet, en sterk antipati fra den ene eller annen side, så brer den sig. Og erfaring har vist, at to nabostater som regel ikke egentlig er de beste venner. Der utvikler sig sjaluus. Der utvikler sig motsetningsforhold. Den ene stat nødsages til å søke støtte på et sted, den annen stat på et annet sted. Den mindre stat må særlig søke sin støtte, der hvor den kan få den mot den større. Stang understrøker, at brister Unionen, må forsvarsbudsjettet sterkt føreses.

Emil Stangs dystre spådommer syntes ikke å gå i oppfyllelse ved unionsoppløsningen, selv om bitterheten mellom de to folk blev større enn folk i almindelighet nu gjør sig noen forestilling om. Men forholdet Norge—Sverige utviklet sig efter 1905 bedre enn ventet. Det skyldes mange omstendigheter: Christian Michelsens moderate opptreden i Karlstad og hans charmerende vesen, Kong Oscar II's storsinn, daværende kronprins Gustafs klokskap, det samarbeide som kom istand utenom politikkerne, som Marcus Wallenbergs arbeide for og med Norsk Hydro, de to Arbeidsgiverforeningers som også de faglige landsorganisasjoners samspill. Rent forsvarsmessig var Norge i 1905 anderledes rustet enn da Emil Stang holdt sin tale i 1892. Vi hadde bl. a. de fire kystforsvarsskiber, som dengang var moderne. Da de blev satt inn i 1940, var de flytende likkister. Hvad de i mellomtiden hadde vunnet i antikkvarisk interesse, hadde de tapt i slagkraft. Endelig blev hæren efter 1905 modernisert gjennom den Lorange-Bratilske hærorientering. Da krigen utbrøt i 1914, kom samarbeidet innen Norden istand, og Norge hadde med sin forsvarskraft noe å by på i dette samarbeide. Den gang gikk det godt.

Manglende militær forberedelse, manglende nordisk samarbeide og overvreden tro på den britiske flåtes evne til å hjelpe gjorde, at sjst gikk det galt.

Dette tilsier å styrke samarbeidet i Norden — ikke å søke bort fra dette. Ut fra et utvidet nordisk samarbeide kan så søkes et videre samarbeide med andre makter. Det nordiske samarbeide står nu på Norge. Såvel Sverige som Danmark er gjensynlig villige.

LORENTZ VOGT